

MAQAM AND RHYTHMICAL FEATURES OF BAYBURT REGIONAL NON-VERBAL FOLK SONGS¹

Mehmet Can PELİKOĞLU*²
Salih EFE**

*Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü
**Yüksek Lisans, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Müzikoloji Ana Bilim Dalı

Abstract

It is known that the Bayburt region has a deep-rooted folk music tradition and has its own folk dances. Folk dance melodies performed in accompaniments to these folk dances have an essential place in terms of Turkish folk music theory/repertoire. In the research, within the scope of written sources and field research, a total of 6 (six) folk melodies, which have an essential place in the music culture of the Bayburt region and have been recorded in the TRT Turkish Folk Music – belly dances music/traditional dance music repertoire-, were evaluated in terms of modal and rhythmic (procedure). The melodies were analyzed by dividing them into sentences and motifs. The maqam features have been determined, and the rhythm (usul) numbers on the work have been organized with the tempo and beats. In this study, the descriptive survey model, one of the qualitative research methods, was used.

Key Words: Maqam, Rythm, Bayburt locality, folk dance melody

BAYBURT YÖRESİ SÖZSÜZ HALK OYUNU EZGİLERİNİN MAKAMSAL VE RİTİMSEL ÖZELLİKLERİ

Özet

Bayburt yöresinin köklü bir halk müziği geleneğine sahip olduğu, yörenin kendine has halk oyunlarının olduğu bilinmektedir. Bu halk oyunlarına eşliklerde seslendirilen halk oyunu ezgilerinin Türk halk müziği nazariyatı/repertuarı açısından önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmada; yazılı kaynaklar ve alan araştırması kapsamında Bayburt yöresi müzik kültürü içerisinde önemli bir yer tutan ve TRT Türk Halk Müziği oyun havası repertuarında kayıtlı toplam 6 (altı) adet halk ezgisi makamsal ve ritimsel açıdan değerlendirmeye tabi tutulmuş, ezgiler cümle ve motiflerine ayrılarak analizleri yapılarak makamsal özellikleri tespit edilmiş, eser üzerindeki ritim rakamlarından hareketle usul düzüm ve vuruşları yapılmıştır. Bu çalışmanın yürütülmesinde nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Makam, Ritim, Bayburt Yöresi, Halk Oyun Ezgisi

1.Giriş

Türkiye'nin en küçük illerinden biri olan Bayburt, coğrafi olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer almaktadır. "Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferi sırasında Osmanlı topraklarına kattığı Bayburt, bu tarihten sonra tam anlamıyla bir Türk yurdu olmuştur" (Tan & Turhan, 1997, s.9). Çoruh havzası içinde yer alan Bayburt'un ekonomik yapısı büyük ölçüde tarıma dayanmaktadır.

Çok eski bir tarihe sahip olan Bayburt'un kültürel yapısında, Orta Asya, Kafkasya, Azerbaycan, Kerkük gibi akraba toplulukların yanı sıra Erzurum, Kars, Gümüşhane, Trabzon gibi çevre illerin kültür izlerine de rastlanmaktadır. Folklor açısından oldukça zengin bir yöre olan Bayburt'ta özellikle eski Türk gelenek ve göreneklerin büyük bir çoğunluğunun yaşadığı ve yaşatıldığı söylenebilir.

¹ Bu makale, 2021 yılında, Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Müzik Bilimleri Sanat Dalı, Müzikoloji Ana Sanat dalı'nda, Doç.Dr.Mehmet Can Pelikoğlu'nun danışmanlığında Salih Efe tarafından hazırlanmış "Bayburt yöresi halk müziği kültürü ve türkülerindeki müzikal özellikler" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Sorumlu Yazar E-posta: mehmetcan.pelikoglu@atauni.edu.tr / Doi: 10.22252/ijca.1225605

Milletlerin kendine ait kültürleri ve bu kültürlerin içinde de kendilerine has müzikleri vardır. Kültür, giyim kuşamdan yemeğe, mimariden destanlara, halk danslarından halk müziğine kadar o milletin birçok özelliğini içinde barındırır. Bu bağlamda gerek Türk halk müziği gerekse Türk halk oyunları ve ezgileri de kültürümüzün bir parçasıdır. Araştırmacıların bu iki kavrama yönelik tanım ve açıklamalarından bazı örnekler vermek gerekirse;

Say (1992) halk müziğini şu şekilde tanımlamıştır; “Toplumların bütün boyutları ile hayatından kaynaklanan duygu, düşünce ve zevklerini işleyerek dile getiren, ait oldukları toplumun kültürünü yansıtan sözlü ve sözsüz eserlerdir” (s.557).

Bir başka tanımda Arseven (2004), “Halkın içinden doğan, herhangi bir sanat kaygısı duyulmadan içten gelen duygularla bir anda ortaya çıkan, dilden-dile, kulaktan-kulağa yayılarak yine halk tarafından benimsenen müzik türü halk müziğinin genel tanımını oluşturmaktadır” (s.305). Halk müziğinde sanat endişesinin olmadığını, tam aksine toplumun günlük yaşamda başından geçen her türlü toplumsal olayın sade ve içten gelen duygulanımlarla ortaya çıktığını belirterek, halk müziğinin toplumun ortak yaratma gücünün ürünü olduğuna dikkat çekmiştir.

Türk halk müziğini besleyen kaynakların Âşıklar ve Türkü yakıcıları olduğu bilinmektedir. Türk halk müziğinin kökeninin binlerce yıl öncesine dayandığı düşünülürse Âşıkları ve Türkü yakıcılarını bugünün iletişim kanalları gibi düşünebiliriz.

Geçmişten günümüze yapılagelen halk müziği tanımlarıyla aynı doğrultuda olan Türk halk müziği de Türk milletinin kültürel dokusu paralelinde şekillenen, kendine özgü ezgisel yapısı, çalgıları, usulleri, yöresel üslup-tavır vb. özellikleri ile çok zengin bir alt yapıyla karşımıza çıkarken, bu kültürün ve müziğin önemli unsurlarından biri olan oyun ile müziğin iç içe geçtiği bir başka önemli tür de Türk halk oyunlarıdır.

Eroğlu (1999) halk oyunu ifadesi için, “Halk oyunları, “Ait olduğu toplumun kültür değerlerini yansıtan; bir olayı, bir sevinci, bir üzüntüyü ifade eden; kökeni din ve büyü ile ilgili (majik ve kültik) olan; müzikli (bir müzik aleti eşliğinde veya müzik aleti olmaksızın, el, ayak gibi organlarla tempo tutarak) olarak, tek kişi veya gruplar halinde icra edilen; ölçülü ve düzenli hareketlerdir” (s.32-33) şeklinde belirtmiştir.

Türk halk oyunları da başta Türkiye sınırları içerisindeki oyunlar ve Rumeli, Azerbaycan gibi ülke dışında yapılan oyunlarımızın adıdır. Her bölgenin ve yörenin kültürel çeşitliliğini yansıtan, çeşitli biçimlere ve özelliklere sahip oyunlarımız vardır. Bunlardan bazıları başlıca; Ege ve Batı yörelerimizde “Zeybek”, Karadeniz’de “Horon”, Konya ve civarında “Kaşık Oyunları”, Erzurum ve dolaylarında “Bar oyunları”, Trakya’da “Hora ve Karşılama”, Akdeniz bölgesinin bazı kesimlerinde “Teke” vb.dir.

Bayburt, halk oyunları açısından Bar bölgesi içinde yer almaktadır. Yörede, kadın ve erkek barları ayrı ayrı oynanmaktadır. Bir istisna olarak yörede erkek ve kadınların birlikte oynadığı tek bar ‘Mehmet Turan barı’dır. Türk halk müziğinin önemli eserlerini içinde barındıran Bayburt türküleri ve halk oyunları aşk, sevda, ayrılık, gurbet gibi konuları işlemektedir.

1.1.Bayburt Yöresi Halk Oyunları

Kültürün bir parçası ve halkın kendisini ifade etmedeki en önemli araçlardan biri olan halk müziği ve halk oyunları, o toplumun tarihsel süreci içinde derin izler taşıyan ve yaşayan bir varlık olarak görülebilmektedir.

Erzurum, Erzincan, Artvin, Gümüşhane, Sivas, Ağrı, Kars illerini kapsayan ‘bar bölgesi’ içinde yer alan Bayburt’un, kadın ve erkek bar oyunlarının bazılarında isim/ezgi yönünden benzerlikler vardır fakat giysilerinin önemli ölçüde Erzurum ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ancak, kadın ve erkek barları ayrı yapıdadırlar. Kadın barı ezgilerinde ses genişliği daha azdır. Küçük farklılıklar olsa da Erzurum barlarıyla gerek isim gerekse ezgi olarak benzeşmektedirler. Son yıllarda oyunlar oynanırken giyilen giysiler de pek farklı değildir. Kadınlar: bindallı, üçetek, yazma, çorap, ayakkabı giyerler. Belde gümüş kemer vardır. Erkekler: gömlek, yelek, cepken, zıvga, kuşak, çorap, cistik giyerler. Takı olarak köstek ve pazubent vardır (Coşkun, 1989, s.203).

Ezgi/oyun ve giysiler açısından benzerlikler olsa da farklılıklar da mevcuttur. Bayburt’ta bazı barların hareketli oynanması Karadeniz etkisi olarak düşünülebilir. Bayburt barları Erzurum barlarından daha hareketlidir. Yörede bar oynamaya ‘bar tutma’ denir. Barlara davul-zurna çifti eşlik eder. Kadın barlarında mey eşlik çalgısı olarak kullanılmakla birlikte sonraları klarnetin de kullanıldığını görüyoruz.

Ahmet Adnan Saygun 1937 yılında yayınladığı ‘Rize-Artvin ve Kars Havalisi Türkü Saz ve Oyunları Hakkında Bazı Malûmat’ başlıklı kitabında o yıllarda Bayburt’ta barlara eşlik çalgısı olarak kullanılan davul ve zurnanın terk edildiğini onların yerini ud, keman gibi çalgıları kullanan yöre gençlerinin bu tutumundan dolayı üzüntü

duyduğunu ifade etmektedir. Oyunların günümüzde de kendine özgü çalgıları ile oynanıp söylendiği, geçmişte yaşanan yozlaşmanın bozularak aslına geri dönüşün olduğunu gözlemlemekteyiz (Coşkun, 1989, s.203).

Bayburt'ta kadın ve erkek barları ayrı ayrı oynanmakta ise de bazı erkek barlarını kadınların da oynadıkları tespit edilmiştir.

Araştırmalarda Halil Bedii Yönetken (Coşkun, 1989, s.203) Bayburt'a ait oniki adet bar derlemiş olmasından bahsetmesine rağmen TRT-THM repertuarına kayıtlı 6 tane oyun havası olduğu, derlenen oniki bar içinde, sadece Veysel Barı'nın aynı isimli bar olduğu görülmektedir. "Derleme Notları 1" kitabında Halil Bedii Yönetken, Erzurum'da müzik ve oyun adlı bölümünde şu bilgilere yer vermiştir; "Bayburt ve dolayları da bar oynuyor. 1937'de Bayburt'ta kaydettiğimiz barlardan bir kısmı şunlardır: Veysel barı, Sarhoş barı, Demirağa barı, Hançer barı, Hakkari, Tamzara, Sekme, Daldalan, Sürtme barı, Kut kut barı, Hanım barı, Sıksaray. Sıksaray bir Karadeniz horon oyunudur. Bayburt dolayları barlarında "üsteleme" denilen hızlı kısımlar bulunur" (Yönetken, 2007) demiştir.

Ulaşılan kaynaklara göre Bayburt'ta barlara eşlik çalgısı olarak davul zurna haricinde ut, keman ve klarnet gibi sazların yanında ritim sazı davul olmadan sadece kaval ile de oynandığı tespit edilmiştir. Bayburt yöresinde oynanan, günümüze kadar ulaşmış kadın ve erkek barların sıralı isim listesi şu şekildedir.

Kadın Oyunları: 'Yılan İnceden Öter'; 'Saç Bağı'; 'Kuşburnunun Kurusu'; 'Kuşburnu Pirlenirmi'; 'Veysel Barı'; 'Koçları Vurdum Dereye'; 'Şillo'; 'Hanım Barı (Dur Yerinde)'; 'Serçe'; 'Deli Kız'; 'Sillo'; 'Gelin Gel Bara'; 'Lazutlar'dır. Erkek Oyunları ise, 'Baş Bar'; 'Baytar Barı'; 'Aşurma Barı'; 'Mero'; 'Tillara'; 'Cantemür (Temur Ağa)'; 'Hançer Barı'; 'Hoş Bilezik'; 'Köstek Barı'; 'Kotan Barı'; 'Kut Kut Barı'; 'Lazutlar'; 'Mehmet Turan Barı'; 'Sarıkoz'; 'Sekme Barı'; 'Mektebin Bacaları'; 'Sallanma'; 'Saç Bağı'; 'Sarhoş Barı', 'Sıksaray', 'Şillo', 'Sürütme', 'Tavuk Barı', 'Ters Ayak', 'Tiliko', 'Veysel Barı', 'Umudun Barı', 'Papuri', 'Dello'dur (Emir & Adak 2011, ss.39-40).

1.2.Türk Müziğinde Makam Kavramı

Türk müziğinde makam kavramına yönelik yapılmış bazı tanımlar şu şekildedir;

"Türk mûsikisinde belirli aralıklarla birbirine uyan mülayim seslerden kurulu bir gam içerisinde özel bir seyir kuralı olan mûsikî cümlelerinin meydana getirdiği çeşniye makam denir" (Karadeniz, 1983, s.64).

"Makam dizi, durak, güçlü, yeden, tiz durak, asma kararlar ve arıza işaretleri ile makamsal dizi aralıkları esas alınan kendine özgü seyir ve makamsal çeşni geçkileri ile oluşan özel melodik yapıdır" (Çakar, 2004, s.46).

"Makam, bir dizide durak ve güçlü arasındaki ilişkiyi belirtecek şekilde nağmeler meydana getirerek gezinmektir. Makamın en önemli perdeleri durak ve güçlü perdeleridir. Makamlarımız seyir bakımından üç şekilde kullanılmıştır: 1) Çıkıcı, 2) İnici, 3) İnici-Çıkıcı özelliktedirler.

Türk mûsikisinde makamlar, 1) Basit Makamlar 2) Şed Makamlar (Göçürülmüş Makamlar) 3) Mürekkep Makamlar (Bileşik Makamlar) olmak üzere üçe ayrılır.

Basit makamlar; Bir makamın basit sayılabilmesi için, bir tam dörtlü ile bir tam beşliden veya tam tersi, bir tam beşli ile bir tam dörtlüden meydana gelmelidir. Meydana gelen dörtlü ile beşlilerin ek yerlerinde makamın güçlüsü olmalıdır. Son olarak da sekiz sestem oluşan dizi, makamın tüm özelliklerini barındırmalıdır.

Şed (Göçürülmüş) makamlar; bir makam dizisini veya dörtlü ve beşlisini kendi durağından başka bir perde üzerine, aralığını bozmadan gerekli işaretlerini değiştirerek göçürülmesidir. Belirtilmesi gereken en önemli unsurlardan biri ise, bazı diziler ve çeşnilerin Geleneksel Türk Sanat Müziği'ndeki bütün sesler üzerine göçürülemez oluşudur. Kendi yerinden başka bir perdeye göçürülen makam dizisinin başına, göçürüldüğü perdenin adı verildiği belirtilmektedir" (Özkan, 2006, s.116, 211).

Mürekkep (Birleşik) makamlar; En az iki veya daha fazla basit makam dizisinin veya dörtlü ve beşlilerin bir araya gelmesiyle oluşan makamlardır. Dördüncü ve beşinci dereceleri dışında üçüncü dereceleri de güçlü olabilmektedir" (Kaçar, 2009, s.107).

1.3.Türk Halk Müziği Usûllerine Genel Bakış

Türk halk müziğinde bilimsel anlamda yapılan çalışmaların 20.yüzyılda başladığı, halk müziği derleme çalışmalarının Ankara Devlet Konservatuarı tarafından yürütüldüğü, bu derleme çalışmalarının 1936-1952 yılları arasında yapıldığı bilinmektedir. Derleme çalışmaları konusunda önemli çalışmaları ile öne çıkan Muzaffer Sarısözen'in yazmış olduğu "Türk Halk Musikisi Usulleri" adlı kitabı Türk halk müziği usulleri için önemli bir kaynak olmuştur.

Türk halk müziği usullerine ilişkin çeşitli tanımlar ve görüşler karşımıza çıkmaktadır.

Konuya ilişkin Muzaffer Sarısözen, “Türküleri notaya alırken, kullanmaya mecbur kaldığımız çeşit çeşit ve yeni ritimler gösteriyor ki THM; usul (mezur-ritim) bakımından olağanüstü bir renklilik ve güzellik taşımaktadır” (Sarısözen, 1962, s.5) derken; önemli derlemeci ve müzikolog Gazimihal, “Bir kaynaktan nizamlı veya gelişigüzel sağımlar elde ediliyor gibi bir tesir uyandırılmak üzere eşit veya eşitliksiz süre seslerin (veya sıra seslerin) kovalaşmasıdır. Ritim (tartım); musikinin ana unsurlarından birisidir; en iptidai kavimlerde bile bu özüllüğüyle ezelden beri vardır” (Gazimihal, 1961, s.244) demiştir. Bir başka usul tanımında Karadeniz (1983) Musiki nağmelerini ölçmeye yarayan birbirine eşit veya eşit olmayan belirli sınırlar içinde sıralanan vuruşlar olduğunu söylemiştir (s.309).

Muzaffer Sarısözen’in araştırmacılar için kaynak teşkil eden “Türk Halk Musikisi Usulleri” kitabında yer alan halk müziği usulleri üç ana başlık adı altında incelenmiştir. Bunlar, **Ana usuller ve Üçerli Şekilleri:** 2-3-4 zamanlı usuller; **Birleşik Usuller:** 5-6-7-8-9 zamanlı usuller ve **Karma Usuller:** 10 ve daha yukarı zamanlı usuller’dir.

Döneme özgü zor şartlar altında yapılmış derleme çalışmalarında, gözden kaçırılmış noktaların ve bazı eksikliklerin olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıkartılmıştır. Ancak, büyük sabır ve emeklerle, sınırlı imkânlar dâhilinde toplanmış olduğu düşünülen söz konusu verilerin, akademik çalışmalarda değerlendirilip, günümüze kadar düzeltilmemiş olması hususu daha büyük bir eleştiriyi hak eder. Konuyla ilgili kurum ve kuruluşlardaki sorumluların ve akademisyenlerin ortaklığında bir usûl nazariyatının oluşturulmasının olumlu sonuçları olacaktır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada; TRT Türk Halk Müziği repertuarının oyun havaları (ezgileri) bölümünde kayıtlı olan Bayburt yöresinde çalınan ve oynanan sözsüz halk ezgilerinin makamsal ve ritimsel niteliklerinin neler olduğunun belirlenmesi hedeflenmiştir. Türk müzik kültürü içerisinde önemli ve özel bir yere sahip olan Türk halk müziği, yöreden-yöreğe geliştirdiği çeşitli icra farklılıklarıyla çok zengin bir altyapıya sahiptir. Türk halk müziği eserlerinde yöreden-yöreğe görülen bu farklılıkların tespiti/tasnifi müzik bilimi ve kültürümüzün gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılması konumuz açısından da önem arz etmektedir. Dolayısıyla Bayburt yöresindeki sözsüz halk müziği oyun ezgilerinin müzikal özellikleri bakımından değerlendirilerek makamsal ve ritimsel (usul) yapılarının tespiti yoluna gidilmiştir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma betimsel araştırmalardan tarama yöntemiyle yürütülmüştür. “Betimsel model; geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır” (Karasar, 2012, s.77). Araştırmaya yönelik verilerin toplanmasında kaynak taraması, doküman incelemesi gibi veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Bu veriler konuya yönelik düşüncelerin ifade edilmesi şeklinde nitel olabileceği gibi, bazı durumlarda da çeşitli sayısal veriler şeklinde nicel olabilmektedir. Araştırma bu özellikleri ile nicel ve nitel özelliklerin bir arada kullanıldığı karma bir desen içermektedir.

Araştırmanın nitel bölümünde doküman incelemesi yapılarak konuya yönelik ulaşılabilen bilgiler/belgelerle Bayburt yöresi halk oyun ezgilerinde öne çıkan makamsal ve ritimsel özelliklere yönelik çeşitli tespitlerde bulunulmuştur.

4. Bulgular ve Yorum

TRT-THM oyun havası repertuarında kayıt altına alınmış Bayburt yöresi sözsüz halk ezgilerindeki, makamsal dizilerin ve ritimsel yapıların belirlenmesinde, ilk etapta, seçilmiş eserlerin müzik cümlelerinin motif ve cümle yapılarına göre ayrılması; sonra ilgili eserin kimlik bilgilerini verilmesi, daha sonra eserlerin makamsal özellikleri bakımından değerlendirilip, yorumlanmasına çalışılmıştır. Seçilmiş altı eser, harf sırasına tabi olmuş, değerlendirmeleri gerçekleştirilmiştir.

4.1. "Bayburt Sallaması" İsimli Halk Oyun Ezgisinin Notası ve Makamsal Değerlendirilmesi

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUR No : 571
İNCELEME TARİHİ : 17. 10. 2001

DERLEYEN
TRT ERZURUM RADYOSU

YÖRE
BAYBURT

BAYBURT SALLAMASI

DERLEME TARİHİ

KAYNAK KİŞİ
YÖRE EKİBİ

NOTAYA ALAN
FUAT LEHİMLER

Türkünün kimlik bilgileri.

Adı : Bayburt Sallaması
Repertuar No : 571
Yöresi : Bayburt
Kimden alındığı : Yöre Ekibi
Derleyen : TRT Erzurum Radyosu
Notaya alan : Fuat Lehimler

Türkünün makamsal analizi.

Karar sesi : Lâ (Dügâh)
Güçlüsü : Mi (Hüseynî)
Seyri : İnici-Çıkıcı
Dizisi : Eser, Hüseynî makam dizisi sesleri içerisinde ve sekiz ses aralığında seyretmiştir.

Donanımı : Donanımda Si bemol 2 vardır.
Yeden : Sol (Râst) perdesidir.
Genişlemesi : Genişleme olmamıştır.
Asma karar perdeleri : Eser A+B şeklinde iki cümleden oluşmakta ve Dügâhta Uşşaklı, Dügâhta Hüseynîli asma kalıplar yapılmıştır.

A cümlesi.

Cümlede Dügâhta Uşşaklı ve Dügâhta Hüseynîli yarım kararlar yapılmıştır.

B cümlesi.

Cümlede Dügâhta Uşşaklı ve Dügâhta Hüseyinîli yarım kararlar yapılmış ve Hüseyinî beşlisiyle yedenli karar verilmiştir.

Yapılan analizden elde edilen bulgulara göre Türkü'nün Hüseyinî makam dizisinin sesleri içinde olduğu, seyir karakteri ve asma kalıplar itibariyle GTSM'deki Hüseyinî makamı ile uyumlu olduğu görülmektedir. Bu eserin, GTHM'deki dizisinin Hüseyinî olarak adlandırılmasının uygun olacağı söylenebilmektedir.

4.2. "Gelin Havası" isimli Halk Oyun Ezgisinin Notası ve Makamsal Değerlendirilmesi

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M. REPERTUAR SIRA No: 451
İNCELEME TARİHİ : 12.11.1992

YÖRESİ
BAYBURT
KİMDEN ALINDIĞI
YÖRE EKİBİ

GELİN HAVASI

DERLEYEN
TRT MÜZİK DAİRESİ
BAŞKANLIĞI

DERLEME TARİHİ

NOTALAYAN
OKYAY KÖSEĞİL

Türkünün kimlik bilgileri.

Adı	: Gelin Havası
Repertuar No	: 451
Yöresi	: Bayburt
Kimden alındığı	: Yöre Ekibi

Derleyen	: TRT Müzik Dairesi
Notaya alan	: Okyay Kösegil
Türkünün makamsal analizi.	
Karar sesi	: Lâ (Dügâh)
Güçlüsü	: Mi (Hüseynî)
Seyri	: İnici-Çıkıcı
Dizisi	: Eser, Hüseynî makam dizisi sesleri içerisinde ve sekiz ses aralığında seyretmiştir.

Donanımı	: Donanımda Si bemol 2 vardır.
Yeden	: Karara giderken yeden kullanılmamıştır.
Genişlemesi	: Genişleme olmamıştır.
Asma karar perdeleri	: Eser A+B şeklinde iki cümleden oluşmaktadır. Dügâhta Hüseynîli, Hüseynîde Uşşaklı, Nevada Bûselikli, Eviçte Segâhlı, Hüseynîde Uşşaklı, Çargâhta Çargâhlı, Segâhta Segâhlı, Dügâhta Uşşaklı asma kalıflar yapılmıştır.

A cümlesi.

Cümlede Dügâhta Uşşak gösterilip, Dügâhta Hüseynîli bir yarım karar yapılmıştır.

B cümlesi.

Cümlede Hüseynîde Uşşaklı bir yarım karar yapıldıktan sonra Eviçte Segâhlı, Hüseynîde Uşşaklı, Çargâhta Çargâhlı, Segâhta Segâhlı, Dügâhta Uşşaklı çeşniler yapılmıştır. Eserin devamı A ve B Cümlelerinin tekrarı mahiyetindedir.

Yapılan analizden elde edilen bulgulara göre Türkü'nün Hüseynî makam dizisinin sesleri içinde olduğu, seyir karakteri ve asma kalıflar itibarıyla GTSM'deki Hüseynî makamı ile uyumlu olduğu görülmüş, GTHM'deki bu eserin dizisinin Hüseynî adı ile adlandırılmasının uygun olacağı anlaşılmıştır.

4.3. "İkinci Bar" isimli Halk Oyun Ezgisinin Notası ve Makamsal Değerlendirilmesi

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No:335
İNCELEME TARİHİ : 8.2.1988

YÖRESİ

BAYBURT

KİMDEN ALINDIĞI

YÖRE EKİBİ

SÜRESİ :

İKİNCİ BAR**DERLEYEN**

NİDA TÜFEKÇİ

DERLEME TARİHİ**NOTAYA ALAN**

NİDA TÜFEKÇİ

Türkünün kimlik bilgileri.

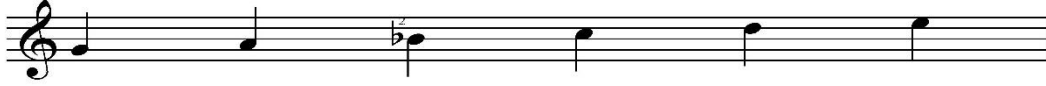
Adı	: İkinci Bar
Repertuar No	: 335
Yöresi	: Bayburt
Kimden alındığı	: Yöre Ekibi
Derleyen	: Nida Tüfekçi
Notaya alan	: Nida Tüfekçi

Türkünün makamsal analizi.

Karar sesi	: Lâ (Dügâh)
Güçlüsü	: Re (Neva)
Seyri	: İnici-Çıkıcı

Dizisi :Eser, Uşşak makam dizisi sesleri içerisinde ve altı ses aralığında seyretmiştir.

Donanımı : Donanımda Si bemol 2 vardır.
Yeden : Karara gidilirken yeden kullanılmamıştır.
Genişlemesi : Genişleme olmamıştır.
Asma karar perdeleri : Eser bir cümleden oluşmakta ve Segâhta Segâhlı, Râstta Râstlı, Dügâhta Hüseyinî ve Dügâhta Uşşaklı asma kararlar yapılmıştır.

A cümlesi.

Cümlede Dügâhta Uşşaklı bir seyir yapılmıştır. Eserin devamı A cümlesinin tekrarı mahiyetindedir.

Yapılan analizden elde edilen bulgulara göre Türkü'nün Uşşak makam dizisinin sesleri içinde olduğu, asma kalıplar itibariyle GTSM'deki Uşşak makamı ile uyumlu olduğu ancak seyir karakteri olarak uyumsuz olduğu görülmektedir. GTHM'deki bu eserin dizisinin Uşşak adı ile adlandırılmasının uygun olacağı söylenebilir.

4.4. "More" isimli Halk Oyun Ezgisinin Notası ve Makamsal Değerlendirilmesi

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
TMM REPERTUAR SIRA NO 3 5 6
İNCELEME TARİHİ: 2.2.1978

YÖRESİ
BAYBURT DOLAYLARI

KİMDEN ALINDIĞI
BİNALİ SELMAN

SÜRESİ:

MORE

DERLEYEN
AHMET YAMACI

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
AHMET YAMACI

Türkünün kimlik bilgileri.

Adı : More
Repertuvar No : 56
Yöresi : Bayburt Dolayları
Kimden alındığı : Binali Selman
Derleyen : Ahmet Yamacı
Notaya alan : Ahmet Yamacı

Türkünün makamsal analizi.

Karar sesi : Eser güçlüde karar vermiştir.
Güçlüsü : Re (Neva)
Seyri : İnici-Çıkıcı

Dizisi : Eser, Re (Neva) perdesi üzerinde Râst makam dizisi sesleri içerisinde değerlendirilmiş ve sekiz ses aralığında seyretmiştir.

Donanımı : Donanımda Si bemol 2 vardır.
Yeden : Yeden kullanılmamıştır.
Genişlemesi : Türkü Re (Neva) perdesi üzerinde Râst makam dizisi olarak ifade edilebilir. Sol Râst perdesine doğru yapılan ezgilendirme de pestten genişleme olarak değerlendirilebilir.
Asma karar perdeleri : Eser A+B şeklinde iki cümleden oluşmakta ve Hüseyinîde Uşşak, Nevada Râstlı ve Büselikli asma kalışlar yapılmıştır.

A cümlesi.

Cümlede Hüseyinîde Uşşak ve Nevada Râst çeşnisi yapılmış ve Râst dizisi ile Nevada bir yarım karar yapılmıştır.

B cümlesi.

Cümlede Nevada Büselikli bir yarım karar ve Râst dizisiyle Nevada Râstlı bir yarım karar yapılmıştır.

Yapılan analizden elde edilen bulgulara göre Türkü'nün Râst makam dizisinin sesleri içinde olduğu, asma kalışlar itibarıyla GTSM'deki Râst makamı ile uyumlu olduğu, ancak seyir karakteri olarak uyumsuz olduğu görülmüştür. GTHM'deki bu eserin dizisinin Râst adı ile adlandırılmasının uygun olacağı söylenebilmektedir.

4.5. "Veysel Bar" isimli Halk Oyun Ezgisinin Notası ve Makamsal Değerlendirilmesi

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
 THM REPERTUAR SIRA NO: 140
 İNCELEME TARİHİ: 22.2.1978

YÖRESİ
 BAYBURT

KİMDEN ALINDIĞI
 BAYBURT FOKLOR EKİBİ

SÜRESİ:

VEYSEL BAR

DERLEYEN
 MUZAFFER SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
 MUZAFFER SARISÖZEN

Türkünün kimlik bilgileri.

Adı : Veysel Bar
Repertuar No : 140
Yöresi : Bayburt
Kimden alındığı : Bayburt Folklor Ekibi
Derleyen : Muzaffer Sarısözen
Notaya alan : Muzaffer Sarısözen

Türkünün makamsal analizi.

Karar sesi	: Lâ (Dügâh)
Güçlüsü	: Re (Neva)
Seyri	: İnici-Çıkıcı
Dizisi	: Eser, Uşşak makam dizisi sesleri içerisinde ve sekiz ses aralığında seyretmiştir.

Donanımı	: Donanımda ses değiştirici işaret yoktur.
Yeden	: Karara gidilirken yeden kullanılmamıştır.
Genişlemesi	: Genişleme olmamıştır.
Asma karar perdeleri	: Eser bir cümleden oluşmakta ve Çargâhta Çargâhlı, Nevada Bûselikli, Dügâhta Uşşaklı yarım kararlar yapılmıştır.

A cümlesi.

Cümlede Çargâhta Çargâhlı, Nevada Bûselikli yarım kararlar yapılmış ve Dügâhta Uşşak ile karara gidilmiştir. Türkü'nün Uşşak makam dizisinin sesleri içinde olduğu, asma kalıplar itibariyle GTSM'deki Uşşak makamı ile uyumlu olduğu ancak seyir karakteri olarak uyumsuz olduğu görülmektedir. GTHM'deki bu eserin dizisinin Uşşak adı ile adlandırılmasının uygun olacağı söylenebilir.

4.6. "Veysel Bari" isimli Halk Oyun Ezgisinin Notası ve Makamsal Değerlendirilmesi

TMM REPERTUAR SIRA NO: 240

İNCELEME TARİHİ: 7.6.1985

YÖRESİ

BAYBURT

KİMDEN ALINDIĞI

MUSTAFA KORKMAZ-RESUL DEMİR

SÜRESİ: ♩ = 89

VEYSEL BARI

MÜDİR GENEL BAŞKAN

T R T
DERLEME TARİHİ

NOTALAYAN

MEHMET ÖZBEK

NOT: Parça gittikçe hızlanır ve ♩ = 104'e kadar çıkar.

Türkünün kimlik bilgileri

Adı	: Veysel Bari
Repertuar No	: 240
Yöresi	: Bayburt
Kimden alındığı	: Mustafa Korkmaz-Resul Demir
Derleyen	: TRT
Notaya alan	: Mehmet Özbek

Türkünün makamsal analizi

- Karar sesi** : Lâ (Dügâh)
Güçlüsü : Re (Neva)
Seyri : İnici-Çıkıcı
Dizisi : Eser, Karcıgar makam dizisinin sesleri içerisinde ve dokuz ses aralığında seyretmiştir.

- Donanımı** : Donanımda Si bemol 2 ve Mi bemol vardır.
Yeden : Karara gidilirken yeden kullanılmamıştır.
Genişlemesi : Genişleme olmamıştır.
Asma karar perdeleri : Eser (A+B)+(C+B) şeklinde iki cümleden oluşmakta ve Çargâhta Nîkrîzli, Râsta Suzınaklı, Nevada Hicazlı asma kalırlar yapılmıştır.

A cümlesi.

Cümlede Çargâhta Nîkrîzli ve Nevada Hicazlı asma kalırlar yapılmıştır.

B cümlesi.

Cümlede Rasta Suzınak ve Dügâhta Uşşak gösterilmiştir.

C cümlesi.

Cümlede Nevada Hicazlı bir asma kalırl yapılmıştır. Eserin diğerk bölümleri A, B ve C cümlelerinin tekrarı mahiyetindedir. Yapılan analizden elde edilen bulgulara göre Türkü'nün Karcıgar makam dizisinin sesleri içinde olduğu, seyir karakteri ve asma kalırlar itibariyle GTSM'deki Karcıgar makamı ile uyumlu olduğu görülmektedir. GTHM'deki bu eserin dizisinin Karcıgar adı ile adlandırılmasının uygun olacağı söylenebilir.

Bayburt Yöresi Sözsüz Halk Oyun Ezgilerin Ritim Özellikleri;

TRT Türk Halk Müziği oyun havası repertuarında toplam 6 (altı) adet halk oyun ezgisi kayıtlıdır. Bu eserler üzerinde yapılan inceleme neticesinde bu eserlerin Türk Halk Müziği Ritim (usul) nazariyatı içerisinde Ana usul ve Birleşik usuller sınıflarında olduğu görülmektedir. Harf sırasına göre "Bayburt Sallaması", " Gelin Havası", "İkinci Bar", "More", "Veysel Bar", "Veysel Barı" isimleriyle kayıtlı bulunan bu halk ezgilerinin ritim rakamları ve ritim düzümleri bir tablo halinde sunulmuş ve açıklamalarda bulunulmuştur.

Tablo 1. Bayburt Yöresi Sözsüz (Enstrümantal) Halk Oyun Ezgilerin Ritim (usul) Özellikleri Tablosu

S.No	Ezgi Adı	Usulü	Usul Düzümlü
1	Bayburt Sallaması	9/8	2+3+2+2
2	Gelin Havası	4/4	2+2
3	İkinci Bar	5/8	3+2
4	More	4/4	2+2
5	Veysel Bar	4/4	2+2
6	Veysel Barı	4/4	2+2

Tablo 1’de TRT-THM repertuarında kayıt altına alınmış Bayburt yöresine ait halk oyunu ezgilerinin usûl özellikleri sunulmuştur. Tablo incelendiğinde yöreye ait olan halk ezgilerinde (2+2) kalıbı şeklinde düzümlemiş ana usuller sınıfında yer alan 4 zamanlı usullerin yaygın olduğu görülmektedir. Bunların dışında birleşik usuller sınıfından (3+2) kalıbı şeklinde düzümlemiş ve çokta yaygın örneği olmayan 5 zamanlı bir eserin olduğu, bunun dışında yine birleşik usuller sınıfında değerlendirilen (2+3+2+2) kalıbı şeklinde düzümlemiş üçlemesinin ikinci sırada olan 9 zamanlı bir halk oyun ezgisinin olduğu görülmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

5.1.Sonuçlar

- “Bayburt yöresi sözsüz halk oyun ezgilerinin makamsal ve ritimsel özellikleri” isimli bu çalışma için, TRT-THM repertuarında kayıt altına alınmış olan 6 tane halk oyun ezgi notasına ulaşılmıştır. Ulaşılan ezgiler üzerinde yapılan makamsal dizi analizlerinde; 2 ezginin Uşşak, 2 ezginin Hüseyinî, 1 ezginin Râst ve 1 ezginin ise Karcıgar makamı dizisinde olduğu;
- Makamsal açıdan incelenen, İkinci Bar, More, Veysel Bar adlı sözsüz kırık hava formundaki halk oyun ezgilerinin genel duyum özelliklerinden hareketle tespit edilen makamın seyir karakteri ile uyuşmadığı;
- Bu bulgulardan hareketle Bayburt yöresi sözsüz kırık hava ezgilerinde Uşşak ve Hüseyinî makamı dizilerinin yaygın olduğu;
- İncelenen halk oyun ezgilerinden dört tanesinin 8 (sekiz) ses, bir tanesinin 6 (altı) ses, bir tanesinin 9 (dokuz) ses aralığında olduğu tespit edilmiş ve bu ezgilerin ses genişliklerinin 1 oktava yakın olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. İncelenen eserlerin makamsal dizi isimleri tablosu aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2.Bayburt Yöresi Sözsüz (enstrümantal) halk oyun ezgilerindeki Makamsal Dizi İsimleri

S.No	Rep. No	Ezginin Adı	Kaynak Kişi	Derleyen	Makamsal Dizisi	Ses Genişliği
1	571	Bayburt Sallaması	Yöre ekibi	TRT Erzurum Rad. THM MD.	Hüseyinî	8 Ses
2	451	Gelin Havası	Yöre ekibi	TRT Müzik Dai. Bşk. THM MD.	Hüseyinî	8 Ses
3	335	İkinci Bar	Yöre ekibi	Nida TÜFEKÇİ	Uşşak	6 Ses
4	156	More	Binali SELMAN	Ahmet YAMACI	Râst	8 Ses
5	140	Veysel Bar	Yöre ekibi	Muzaffer SARISÖZEN	Uşşak	8 Ses
6	240	Veysel Barı	Mustafa KORKMAZ Resul DEMİR	TRT Müzik Dai. Bşk. THM MD.	Karcıgar	9 Ses

- Yapılan araştırmada TRT-THM repertuarında kayıt altına alınmış olan 6 tane ezgi notasına ulaşılmıştır. Ulaşılan ezgiler üzerinde yapılan usûl analizlerinde dört ezginin (2+2) kalıbıyla 4/4’lük, bir ezginin (3+2) kalıbıyla 5/8’lik ve bir ezginin de (2+3+2+2) kalıbıyla 9/8’lik usûl yapısında olduğu;
- “Bayburt Sallaması” adlı ezgideki 9 zamanlı usûlün 2+3+2+2 düzumünde, “İkinci Bar” adlı ezgideki 5 zamanlı usulün ise 3+2 düzumünde olduğu, Araştırmada belirlenen usul özelliklerinin Türk Halk Müziği nazariyatı içerisinde ki Ana usul ve Birleşik usul sınıfında değerlendirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen eserlerin Ritim (usul) özellikleri tablosu aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.Bayburt Yöresi Sözsüz Halk Oyun Ezgilerindeki Usûl Özellikleri

S.no	Türkünün Adı	Usulü	Usul Düzumü
1	Bayburt Sallaması	9/8	2+3+2+2
2	Gelin Havası	4/4	2+2
3	İkinci Bar	5/8	3+2
4	More	4/4	2+2
5	Veysel Bar	4/4	2+2
6	Veysel Barı	4/4	2+2

5.2.Öneriler

Yukarıdaki sonuçlar paralelinde aşağıdaki önerileri getirmek mümkündür.

- Türk halk müziğinde dizi belirlemelerinde Türk müziği makam nazariyesinden istifade edilmesinin ve Türk halk müziği eserlerindeki dizi isimlendirmelerinin bu doğrultuda yapılmasının müzik bilimi açısından daha doğru bir yaklaşım olacağı;
- Türk halk müziğinde ve Türk halk oyunlarında yöresellik konusunun çok önemli bir yere sahip olduğu ve dolayısıyla her yöreye ait olan halk müziği ve halk oyun ezgisi kodlarının literatüre kazandırılması için yapılan/yapılacak çalışmaların, kültürümüzün gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılması açısından çok önemli bir konu olduğu;
- Alan araştırması kapsamında yapılan incelemelerde, yörede oynanan oyunlarda icra edilen birçok halk oyun ezgisi ve aynı doğrultuda merkez ve köylerde söylenegelen birçok türkünün var olduğu ancak bu halk ezgileri ve türkülerin kayıt altına alınmadığı ve buradan hareketle yörede kapsamlı bir derleme çalışması yapılmasının Türk halk müziği, Türk halk oyunları ve Türk müzik kültürü repertuarımız açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Arseven, V. (2004). *Biyografisi makaleleri ve müzik eserleri*. Özkan Matbaacılık
- Coşkun, K. (1989). Bayburt halk ezgileri ve oyunları. R. Yıldız (Ed.), *Türk tarihinde ve kültüründe Bayburt sempozyumu, içinde (ss.203-204)*. Erzurum Fen Edebiyat Fakültesi Ofset.
- Çakar, Ş. (2004). *Türk müziği teorisi ve makamlar*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Emir, D.A. & Adak, M. (2011). *Kültürün kale kenti Bayburt*. Bekder.
- Eroğlu, T. (1999). *Halk Oyunları El Kitabı*. Mars Basım.
- Gazimihal, M. R. (1961). *Musiki sözlüğü*. İstanbul Milli Eğitim Basımevi.
- Kaçar, G. Y. (2009). *Türk mûsikîsi rehberi*. Maya Akademi.
- Karadeniz, M. E. (1983). *Türk musikisinin nazariye ve esasları*. İş Bankası.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel.
- Özkan, İ. H. (2006). *Türk musikisi nazariyatı ve usulleri*. Ötüken.
- Repertükül Külliyatı (2020).
- Sarısözen, M. (1962). *Türk halk musikisi özellikleri*. Resimli Posta Matbaası.
- Say, A. (1992). *Müzik Ansiklopedisi, Cilt 2*, Odak Ofset.
- Tan, N. & Turhan, S. (1997). *Bayburt musikisi folkloru*. Cem Web Ofset.
- TRT THM Sözsüz Oyun Havaları repertuar (2020).
- Terzi, C. (1992). *Türk halk müziği metrik yapısının tespit ve tasnifinde karşılaşılan problemler ve çözüm yolları (Tez No. 22161) [Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi]*. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- TRT THM Sözsüz Oyun Havaları repertuar (2020).
- Yönetken, H. B. (2007). *Anadolu'da geleneksel müzik yaşamı üzerine notlar (1937-1952)*. Sun.